

1. Definiranje osnovnih pojmov

Z besedami so pogosto težave. Zgodi se, da ljudje na isto besedo nalepijo različne pomene, kar je pogost vzrok nepotrebnih nesporazumov in celo konfliktov. Zato je na začetku kakršne koli raziskave priporočljivo jasno definirati pojme in se izogniti nepotrebnim zmedi. Najbolje je začeti kar z osnovnimi pojmi, ki se bodo v tej raziskavi nenehno omenjali.

1.1. Tipografija

V slovenskem jeziku ima beseda *tipografija* dva pomena. V širšem smislu pomeni posebno področje človekovega udejstvovanja, ki se ukvarja s črkami oz. s pisavo, in sicer z oblikovanjem novih oblik pisave, torej novih črkovnih vrst, ter z njihovo uporabo v različnih medijih. Tipografija v širšem smislu je samostojno področje in hkrati sestavni del grafičnega oblikovanja oz. vizualnih komunikacij. Na poseben način združuje različna področja umetnosti in tehnologije ter občutek za lepo in dobro – za estetiko in funkcionalnost. Njen osnovni namen je ustvariti pogoje za čimboljši prenos jezikovnih sporočil. V ožjem smislu v slovenskem pogovornem jeziku in tudi med oblikovalci - tipografi v praksi pa pomeni neko določeno črkovno vrsto.

1.2. Črkovna vrsta je na določen način oblikovan nabor znakov, ki jim rečemo črke in sestavljajo sistem zapisovanja, ki mu rečemo pisava. Tako lahko rečemo, da je besedilo v tem diplomskem delu postavljeno v tipografiji oz. črkovni vrsti Georgia (slika 1), ki jo je oblikoval znani tipograf Matthew Carter.

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
 1234567890 .,-;:_!"#\$%&/()=?@*

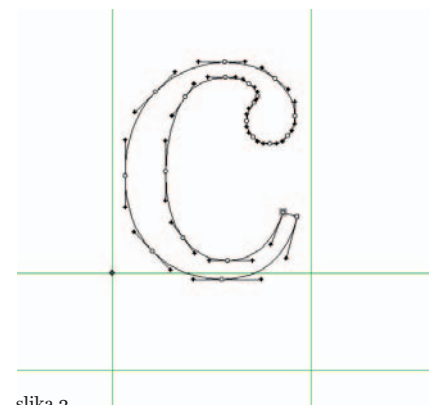
slika 1

V angleškem jeziku jasno ločijo ta dva pojma in uporabljajo za označevanje črkovne vrste besedo *typeface* ali kar *face*, medtem ko za področje v celoti uporabljajo besedo *typography*. Beseda *type* v angleščini prvotno označuje fizični objekt, kos kovine z reliefno izbočeno podobo neke črke ali znaka¹ ter hkrati načelo

1: Phil Baines in Andrew Haslam, *Type & typography*, London 2002, str. 6.

večkrat uporabnega modularnega sistema črk. Beseda tipografija je torej vezana na pretekle tiskarske tehnike in je s tega vidika nekoliko zastarela. Danes so črke digitalna bitja, urejena v obliki fontov.

Manjši problem slovenskega jezika je dolžina in nesimpatičnost besedne zveze črkovna vrsta, zato se ta v praksi redko uporablja. Tudi v tej raziskavi bom zato uporabljal besedo tipografija tako za označevanje področja kot tudi posamezne črkovne vrste, razen v primerih, ko kontekst ne bi dovolj razločno nakazoval pravega pomena. Tako v pogovornem kot tudi v strokovnem jeziku (npr. Klementina Možina v svoji knjigi *Knjižna tipografija*) oblikovalci in laiki posamezni črkovni vrsti rečemo tudi preprosto pisava, čemur pa se bom jaz izognil, saj bom

slika 2

besedo pisava uporabljal izključno za označevanje zapisovalnih sistemov, kot so abeceda, kitajske pismenke ter za posamezne kaligrafske stile...

1.3. Tipograf

Tipograf je oblikovalec novih črkovnih vrst ali/in hkrati tisti oblikovalec, ki pri svojem delu uporablja pretežno črke. Je tisti, ki pozna različne črkovne vrste, njihove različne funkcije, prednosti in slabosti, značilnosti in jih je zato sposoben primerno uporabljati. Tipograf zna izbirati in kombinirati različne tipografske elemente, nadzorovati številne parametre s ciljem, da:

- omogoči čim bolj berljivo, jasno in nazorno ter očesu prijazno, lahko dojemljivo besedilo, in s tem uspešnejšo vizualno komunikacijo
- oblikuje najboljše možne pogoje za prenos informacij od izdelka do uporabnika
- bralca, gledalca
- ekspresivno, grafično močno, zapomnljivo komunikacijo.

Tipografija in oblikovanje in sta med seboj neločljivo povezana. Dober tipograf sicer ni nujno tudi enako uspešen grafični oblikovalec in obratno. Kot pravi Huda Abifares v svoji knjigi *Arabic Typography*, je „dober tipograf preprosto nekdo, ki senzibilno razume obe področji. Vloga tipografa je, da skozi tipografske kompozicije ustvari najboljši možen rezultat, in tako sporoči neko idejo, občutek, podobo, poveže estetiko in funkcionalnost, premosti razlike med umetnostjo in tehničnimi omejitvami različnih vrst reproduciranja. Da lahko zadosti tej vlogi, mora posedovati globoko razumevanje zgodovinskih, estetskih, formalnih in tehničnih vidikov tipografije.“²

²: Huda Abifares Smitshuijzen, *Arabic typography*, London 2001, str. 17.

Tipografe lahko razdelimo na dve vrsti, ki ponavadi nista strogo ločeni. Na tiste, ki so se specializirali za oblikovanje novih črkovnih vrst, saj je to zelo kompleksno področje, ki zahteva celega človeka. Drugi pa se ukvarjajo z uporabo, aplikacijo tipografij v medijih – oblikujejo npr. knjige. Naloga obeh vrst strokovnjakov je nadzorovanje, kombiniranje ... *tako celote kot detajla*. Prvi mora oblikovati črke, ki bodo delovale harmonično kot celota, hkrati pa mora vsaki črki z značilnimi detajli vdihniti prepoznavnost in individualnost. Drugi mora določiti celo vrsto parametrov: pravo tipografijo, velikosti, barve, dolžino vrstice in višino stolpca, margine, razmik med vrsticami, naslonitev teksta, pozicijo teksta na strani, format tiskovine ... Nadzorovati mora celoto elementov na strani kot tudi detajle. Preden pa začne delo, se mora zmeraj dobro seznaniti z vsebino, jo po možnosti tudi prebrati.

1.4. Obseg tipografske dejavnosti

Vsakršno pojavljanje črk sodi v območje tipografije in je predmet tipografovega zanimanja in dela. Praktična področja dela so:

- oblikovanje novih črkovnih vrst
- uporaba črkovnih vrst v različnih medijih: tisku, televiziji, internetu ...

Nekaj značilnih končnih tipografskih izdelkov:

– knjige, časopisi, revije, vabila in nasploh vse vrste publikacij.

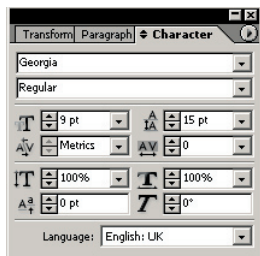
Tipografsko znanje je potrebno tudi pri oblikovanju drugih komunikacijskih sredstev, saj je črka enostavno nepogrešljivi del pri komuniciranju (plakati, označevalni in usmerjevalni sistemi, celostne podobe, dokumenti in obrazci, znaki, registrske tablice ...). V digitalnih medijih pa na spletnih straneh, začetnih in končnih špicah pri filmih in oddajah na televiziji ... torej je predmet tipografske obdelave v bistvu vse od rojstnega lista do nagrobnika.

slika 3: *nekaj primerov raznolikih vizualnih komunikacij, ki so oz. bi morale biti delo oblikovalca/tipografa.*

Slaba kakovost nekaterih komunikacijskih rešitev je posledica tega, da večino tipografskih izdelkov oblikujejo tisti, ki za to sploh niso usposobljeni, kar se je še posebej razmahnilo s prihodom digitalne tehnologije, saj so orodja za ustvarjanje tipografskih izdelkov dostopna širšim množicam.

3: Robert Bringhurst, *The elements of typographic style: Version 2.4*. Vancouver 2001, str. 291.

slika 4

1.5. Font

V časih svinčene tiska je font označeval nabor vseh znakov (fizičnih objektov) neke tipografije v določeni velikosti. Trenutna raba te besede označuje komplet (pogosto pa tudi pomanjkljiv) nabor znakov oz. paleta glifov neke tipografije v digitalni obliki.³ Preprosto rečeno: font je tipografija v digitalni obliki, ki jo lahko uporabljamo v računalniškem okolju dosegljiva preko tipkovnice in ekrana (slika 4). Font pa ni nujno pisava in tudi ne tipografija, saj lahko črke nadomestimo z ornamentami, simboli, piktogrami, ki niso namenjeni za postavljanje besedil. Font je torej bolj kot kar koli drugega sistem, format zapisa podatkov.

1.6. Zanimive misli o tipografiji

– Tipografija je matrica grafičnega oblikovanja, njegovo vezivno tkivo.

*Bruno Monguzzi*⁴

– Tipografija je elementarna slovnica oblikovanja, njegova skupna valuta.

*Ellen Lupton*⁵

– To, kar je zemljevid za geografijo, je tipografija za jezik (in pisavo).

– Če je pisava fizična realizacija jezika, je tipografija mehanična realizacija (in font digitalna realizacija) jezika.

– Definicija tipografije mora biti fleksibilna in se prilagajati času in praksi.

*Phil Baines*⁶

4, 5: <http://www.arabictypography.com>, oktober 2004. Stran vključuje sekcijo Research, kjer se nahajajo med drugim tudi citati znanih tipografov.

6: Baines, *Type...*, op. cit., str. 7, 10.